

Sygn. akt II UK 284/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 czerwca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Roman Kuczyński (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku M. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
przy udziale zainteresowanych /.../
o składki na ubezpieczenie społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 28 czerwca 2012 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 28 kwietnia 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2011 r. oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w L. od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L. z dnia 6 grudnia 2010 r. zmieniającego decyzję tego Zakładu z dnia 8 czerwca 2009 r., którą wymierzono M. K. jako płatnikowi składek za wymienionych w niej pracowników: na ubezpieczenia społeczne w

kwocie 182.535,52 zł, na ubezpieczenie zdrowotne w kwocie 33.880,60 zł, na Fundusz Pracy w kwocie 12.022,05 zł i na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych w kwocie 510,38 zł oraz odsetki od nieopłaconych w terminie składek na zasadach i w wysokości określonych w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst.: Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60, ze zm.). Sąd pierwszej instancji ustalił, że praca, z tytułu której żądana jest składka, polegała głównie na wykonywaniu czynności przy budowie, przy remoncie lub modernizacji obiektów wykonywanych przez pracodawcę. Pracownicy wykonywali pracę w /.../. Pracownicy zatrudnieni na budowach w K. i Ł. zakwaterowani byli w kwaterach prywatnych, w pensjonatach lub w budynkach, w których prowadzili remont. Zdarzało się, że pracownicy mieszkający w kwaterach prywatnych w K. przewożeni byli transportem zakładowym do wykonania określonej pracy na budowach w J., P. lub w S. W każdym wypadku praca była wykonywana poza terenem C., będącego siedzibą pracodawcy, lecz – jak stwierdził Sąd Okręgowy – nie wiązała się z podróżą służbową, gdyż nie była wykonywana w terminach i w miejscach określonych w poleceniu wyjazdu służbowego i żaden z zainteresowanych nie wykonywał pracy poza miejscowością, w której znajdowało się jego stałe miejsce pracy. Zainteresowani nie mieli określonego w umowach o pracę stałego miejsca wykonywania pracy (miejscowości geograficznie oznaczonej), a ich praca w spornych okresach w całości obowiązków pracowniczych nie miała charakteru incydentalnego. Sąd pierwszej instancji nie uznał za przebywanie w podróży służbowej wykonywania pracy w różnych miejscowościach, wskazanych przez pracodawcę, gdy wykonywanie pracy w tych miejscowościach było przedmiotem umownego zobowiązania się pracownika, a pobyt w miejscu wykonywania pracy nie miał charakteru tymczasowego. Skoro – jak stwierdził – pracownicy nie przebywali w podróży służbowej, nie przysługiwały im diety oraz zwrot kosztów przejazdów z miejscowości stałego miejsca pracy lub z miejscowości zamieszkania do miejscowości stanowiącej cel podróży służbowej i z powrotem, zwrot kosztów noclegów bądź ryczałtów za noclegi, kosztów dojazdów środkami komunikacji miejscowej w formie ryczałtu, ani innych udokumentowanych wydatków na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową, o których stanowi art. 77⁵ k.p. Sąd jednocześnie stwierdził, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie

indywidualizował w decyzji kwot podstawy wymiaru składek w stosunku do każdego ubezpieczonego, w związku z czym nie można było ustalić, czy rzeczywiście uzyskali przychód. Kwoty wskazywane przez zainteresowanych różniły się od kwot ujmowanych w zestawieniach pracodawcy jako tzw. diety. Jednocześnie Sąd pierwszej instancji dostrzegł, że – stosownie do art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585) i rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz.U. Nr 11, poz. 110) – równowartość świadczeń związanych z wynajmem kwater prywatnych nie stanowi podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, nie jest bowiem przychodem w rozumieniu przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, osiąganym przez pracowników z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy. Podkreślił, że świadczenie to nie stanowiło faktycznego przysporzenia majątkowego, tj. powiększenia wartości netto majątku pracownika, a jedynie równoważyło skutki zwiększonych kosztów wykonywania pracy poza miejscem zamieszkania. W podstawie wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe nie należało także – ze względu na zniszczenie dokumentacji wypłat – uwzględniać kosztów finansowanego przez pracodawcę wyżywienia oraz zwrotu kosztu używania przez pracowników w przejazdach lokalnych pojazdów niebędących własnością pracodawcy.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego co do tego, że pracownicy ubezpieczonego, którzy wykonywali swoje obowiązki poza jego siedzibą, nie przebywali w podróży służbowej. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, postępowanie dowodowe wykazało, że wykonując pracę na budowach prowadzonych przez pracodawcę przebywali właśnie w podróży służbowej. Sąd rozważył, że miejsce pracy, o którym stanowi art. 29 § 1 pkt 2 k.p., jako o istotnym elemencie umowy o pracę, może być określone jako stały punkt w znaczeniu geograficznym albo jako pewien oznaczony obszar, np. strefa określona granicami jednostki administracyjnej podziału kraju lub w inny dostatecznie wyraźny sposób; może być określone jako stałe lub zmienne, jednakże zmienność miejsca pracy powinna wynikać z charakteru wykonywanej pracy oraz jej rodzaju. W umowach

wiążących ubezpieczonego z zainteresowanymi miejsce pracy było określone w sposób zróżnicowany jako „budowy prowadzone przez zakład”, „budowy prowadzone przez zakład na terenie całego kraju”, „budowy prowadzone przez zakład na terenie miasta C. i w miarę pozyskiwania robót, w innych miastach Polski”. W ocenie Sądu, takie określenie miejsca pracy miało tylko uświadamiać pracownikowi, że powierzona mu praca może być świadczona w różnych miejscach, jednak jej wykonywanie następowało w miejscach niestanowiących stałego miejsca pracy. Wskazanie w umowie o pracę miejsca realizacji poszczególnych budów jako miejsca wykonywania pracy nie wyłączało – w ocenie Sądu – zastosowania przepisów o podróży służbowej i wykonywaniu pracy w delegacji. W związku z tym, stosownie do § 2 pkt 15 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r., diety i inne należności z tytułu podróży służbowej zainteresowanych nie stanowią podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe; nie są przychodem do wysokości określonej w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1990). Również dowóz pracowników przez pracodawcę do miejsca wykonywania pracy poza jego siedzibą wskazaną w umowie o pracę, jako miejsce pracy, nie jest przychodem pracowników, o którym mowa w art. 12 ust. 1 i ust. 3 pkt 1-4 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (jednolity tekst: Dz. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 ze zm.), co oznacza, że także tego rodzaju świadczenia nie podlegają uwzględnieniu w podstawie wymiaru składek.

Skarga kasacyjna Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w L. została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 22 § 1 i art. 29 § 1 k.p., polegającą na przyjęciu, że zainteresowani odbywali podróże służbowe, pomimo wskazania w ich umowach o pracę, że będą pracę stale świadczyli na placach budów realizowanych przez ubezpieczonego, co do zasady, gdyż roboty wykonywane były w 95% poza C.; art. 18 ust. 1 i art. 20 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez przyjęcie, że wypłacone zainteresowanym przez płatnika: zwrot kosztów podróży do i z miejsca świadczenia

pracy, diety, ryczałt na korzystanie z komunikacji miejscowej, oraz świadczenia w naturze w postaci nieodpłatnego udostępnienia zakwaterowania podczas pracy na budowie nie stanowią podstawy wymiaru składek; § 2 ust. 1 pkt 15 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. przez uznanie, że kwoty wskazane w decyzjach organu rentowego dotyczących zainteresowanych, nie stanowią przychodów będących podstawą wymiaru składek oraz § 1 wymienionego rozporządzenia i art. 12 ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych przez uznanie, że równowartość świadczeń w naturze w postaci nieodpłatnego korzystania z zakwaterowania, a także równowartość świadczeń w naturze w postaci kosztów dojazdów zainteresowanych na teren budów, nie stanowią przychodu w rozumieniu tego przepisu.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu pierwszej instancji w całości i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ze względu na rozbieżność ocen Sądów pierwszej i drugiej instancji, należy przede wszystkim rozstrzygnąć, czy pracownicy ubezpieczonego, wykonujący pracę poza miejscem jego siedziby, pozostawali w podróży służbowej. Od tego zależało zobowiązanie płatnika do opłacenia składek z tytułu ubezpieczenia od podstawy wymiaru obejmującej ich przychód z tytułu zwiększonych kosztów świadczenia takiej pracy (por. art. 77⁵ § 1 k.p. w związku z art. 18 ust. ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i § 1 oraz § 2 ust. 1 pkt 13 i 15 Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe).

Przepisy w sprawie diet i innych należności za czas podróży służbowych (wykonawcze do art. 77⁵ k.p., tj. rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju, Dz.U. Nr

236, poz. 1990 ze zm.), nie są odpowiednie do ustalenia podróży służbowej. Należy przyjąć, że pracownik jest w podróży służbowej nie dlatego, że otrzymuje diety, lecz że diety przysługują mu ze względu na konieczność pokrycia zwiększonych kosztów wyżywienia, kosztów przejazdów, noclegów, dojazdów oraz innych udokumentowanych kosztów związanych z odbywaniem podróży.

Podróż służbowa charakteryzuje się tym, że jest odbywana poza obszar miejscowości, w której znajduje się siedziba pracodawcy lub poza stałe miejsce pracy pracownika, na polecenie pracodawcy, w celu wykonania określonego przez pracodawcę zadania, oraz jest ograniczona zakładanym z góry terminem. Wszystkie te cechy muszą wystąpić łącznie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2008 r., I PK 208/07, OSNP 2009 nr 11–12, poz. 134). Podróżą służbową, zdefiniowaną w art. 77⁵ § 1 k.p., ustanawiającym prawo pracownika do dodatkowych świadczeń, jest wyjazd na polecenie pracodawcy poza miejscowość, w której znajduje się jego siedziba lub wyjazd poza stałe miejsce pracy w celu wykonania zadania służbowego. Wykonywanie podróży służbowej wyróżniane jest więc wśród czynności pracowniczych ze względu na jej miejsce, czas i przedmiot.

Wykonywanie pracy w siedzibie pracodawcy nie zawsze nadaje się do pogodzenia z jej charakterem, a jednocześnie wykonywanie pracy poza siedzibą pracodawcy nie jest wystarczające do zakwalifikowania jako podróż służbowa. Poza siedzibą pracodawcy świadczona jest praca przez pracowników, dla których przemieszczanie się należy do istoty wykonywania podstawowych obowiązków (np. konwojentów, personelu latającego, kolejarzy, także marynarzy); ich miejscem pracy jest ośrodek dyspozycyjny, w którym rozpoczynają i kończą pracę (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 lipca 1975 r., I PZP 9/75, OSNCP 1976 nr 3, poz. 45 z glosami J. Kurcyusza, OSPiKA 1976 nr 7–8, poz. 136 i A. Świątkowskiego, PiZS 1977 nr 2, s. 73). Stałe przemieszczanie się z jednego do innego miejsca (miejscowości) przez tzw. pracowników mobilnych stanowi integralny element sposobu wykonywania przez nich pracy w ramach „ruchomego”, „zmiennego” miejsca pracy, obejmującego pewien obszar (por. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2008 r., I PZP 4/08, OSNP 2009 nr 13–14, poz. 165). W związku z tym pracownicy, których praca z istoty polega na przemieszczaniu się na pewnym obszarze, nie odbywają podróży służbowych (por.

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 września 1976 r., I PR 115/76 z glosami M. Sobczak-Kaweckiej, OSPiKA 1978 nr 2, poz. 19 i J. Tyszki, Nowe Prawo 1977 nr 4, s. 586). Sąd Najwyższy przyjął takie wyłączenie odnośnie do przedstawicieli handlowych (por. wyrok z dnia 3 grudnia 2008 r., I PK 107/08, OSNP 2010 Nr 11–12, poz. 133; z dnia 27 stycznia 2009 r., II PK 140/08, Monitor Prawa Pracy 2009 nr 6, s. 282), innych pracowników, których praca polega na świadczeniu usług dla kontrahentów pracodawcy (wyrok z dnia 16 listopada 2009 r., II UK 114/09, niepublikowany) lub na utrzymywaniu kontaktów z kontrahentami i pozyskiwaniu nowych klientów, których wyboru dokonuje każdorazowo sam pracownik w ramach uzgodnionego rodzaju pracy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2001 r., I PKN 350/00, OSNP 2003 nr 2, poz. 36).

Wyjątek stanowi praca kierowców w transporcie drogowym, co do której utracił znaczenie pogląd zawarty w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2008 r. (II PZP 11/08, OSNP 2009 nr 13–14, poz. 166 z glosą M. B. Rycak, GSP-PO 2010, nr 1, s. 165 i M. Drewicza, MoPr 2010 nr 11, s. 611) po zmianie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (Dz.U. Nr 92, poz. 879 ze zm.) ustawą z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o transporcie drogowym oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 246). Tak więc kierowcy, inaczej niż pozostali pracownicy mobilni, mogą odbywać podróże służbowe i mają prawo do wynikających z tego tytułu świadczeń ze względu na to, że ustalona została odrębna definicja podróży służbowej kierowców. Podróż służbowa kierowcy oznacza każde zadanie służbowe polegające na wykonywaniu na polecenie pracodawcy przewozu drogowego lub wyjazdu w celu wykonania przewozu drogowego poza miejscowość siedziby pracodawcy, na rzecz którego kierowca wykonuje swoje obowiązki, oraz poza inne miejsce prowadzenia działalności przez pracodawcę, w szczególności filie, przedstawicielstwa i oddziały.

Drugim elementem określenia – ze względu na miejsce – wykonywania czynności zleconych przez pracodawcę jako podróż służbowa jest ich świadczenie poza stałym miejscem pracy. W tym pojęciu zawiera się cecha podróży służbowej jako zjawiska wśród obowiązków pracownika niecodziennego, okazjonalnego, w ramach pracowniczych powinności niezwykłego i nietypowego, stanowiącego pewien wyłom w zwykłym świadczeniu pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia

3 grudnia 2009 r., II PK 138/09, Monitor Prawa Pracy 2010 nr 6, s. 312). W judykaturze dokonuje się wyraźnej dystynkcji między pracownikami odbywającymi nietypowe podróże służbowe, a pracownikami wykonującymi pracę w ramach delegacji (podróży służbowej) ze względu na sporadyczność i przemijający czas trwania wysłania oraz wykonywanie konkretnie określonego zadania (wyrok Sądu Najwyższego 3 grudnia 2009 r., II PK 138/09, Monitor Prawa Pracy 2010 nr 6, s. 312 i z dnia 9 lutego 2010 r., I PK 57/09, OSNP 2011 nr 15–16, poz. 200). Pracownik, który z mocy umowy o pracę wykonuje pracę stale w określonym miejscu (miejscowości) za granicą bez osobnego wyznaczenia mu zadania i terminu jego wykonania w tym miejscu, nie odbywa „wielokrotnych podróży służbowych za granicę” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 2001 r., I PKN 765/00, OSNP 2003 nr 1, poz. 17).

Ze względu na przedmiot podróży służbowej istotne jest to, że pracownik ma wykonać czynności pracownicze wyznaczone do zrealizowania w poleceniu pracodawcy, które nie powinny należeć do zwykłych, umówionych czynności pracowniczych (uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2008 r., II PZP 11/08, OSNP 2009 nr 13–14, poz. 166, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 2009 r., II PK 210/08, OSNP 2010 nr 19–20, poz. 233). Nie jest podróżą służbową udanie się pracownika niemobilnego poza siedzibę pracodawcy w celu wykonywania zwykłych czynności pracowniczych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1978 r., I PR 45/78, OSNCP 1979 nr 1, poz. 16 z glosą A. Kijowskiego, Nowe Prawo 1979 nr 11, s. 162; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2009 r., I UK 105/09, OSNP 2011 nr 9–10, poz. 131; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1998 r., III ZP 20/97, OSNAPiUS 1998 nr 21, poz. 619; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 sierpnia 1980 r., I PZP 23/80, OSNCP 1981 nr 2–3, poz. 26, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2007 r., II PK 165/06, OSNP 2008 nr 7–8, poz. 97).

O wysłaniu w podróż służbową decyduje polecenie służbowe udania się poza określone w umowie o pracę miejsce wykonywania pracy (por. art. 29 § 1 pkt 2 k.p.). Nawiązuje to do niesprecyzowanego przez ustawodawcę określenia miejsca świadczenia pracy, rozumianego bądź jako stały punkt w znaczeniu geograficznym, bądź jako pewien oznaczony obszar, strefa określona granicami

jednostki administracyjnej podziału kraju lub wyznaczone w inny dostatecznie wyraźny sposób miejsce, w którym ma nastąpić dopełnienie świadczenia pracy (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 1985 r., I PR 19/85 z glosą M. Piekarskiego, OSPiKA 1986 nr 3, poz. 46; z dnia 30 maja 2001 r., I PKN 424/00, OSNP 2003 nr 7, poz. 172; z dnia 21 marca 1983 r., I PRN 35/83, OSNCP 1983, Nr 10, poz. 163 z glosą W. Masewicza, OSPiKA 1984 nr 3, poz. 44). Zakres wyrażenia „miejsce wykonywania pracy” (art. 29 § 1 pkt 2 k.p.) jest szerszy niż zakres pojęciowy nazwy „stałe miejsce pracy” (art. 77⁵ § 1 k.p.), czyli miejsca, w którym pracownik przez dłuższy czas, systematycznie świadczy pracę. Spełnienie wymagania przewidzianego w art. 29 § 1 pkt 2 k.p. może polegać na wskazaniu „stałego miejsca pracy”, na wskazaniu obok stałego miejsca pracy także niestałego miejsca (miejsc) pracy, albo na wskazaniu niestałych (zmiennych) miejsc pracy, byle w sposób dostatecznie określony (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2008 r., I PK 230/07, OSNP 2009 nr 13–14, poz. 176 z glosą A. Drozda, OSP 2010 nr 2, poz. 21). Jeżeli zgodnie z wolą stron stosunku pracy, zobowiązanie pracownicze (istota obowiązków pracowniczych) polega na wykonywaniu ich na geograficznie określonym obszarze, to stałym miejscem pracy w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. jest ten obszar (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 2009 r., II UK 114/09, niepublikowany).

Wychodząc z tego założenia, Sąd Najwyższy stwierdził, że pracownik przedsiębiorstwa budowlanego realizującego inwestycje w różnych miejscowościach może mieć w umowie o pracę określone miejsce wykonywania pracy (art. 29 § 1 pkt 2 k.p.) jako miejsce, gdzie pracodawca prowadzi budowy lub innego rodzaju stałe prace, ewentualnie ze wskazaniem na jakim obszarze. Wówczas to miejsce spośród określonych w umowie o pracę, w którym przez dłuższy czas, systematycznie pracownik świadczy pracę, jest każdorazowo jego stałym miejscem pracy w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. (por. uchwałę z dnia 9 grudnia 2011 r., II PZP 3/11, OSNP 2012 nr 15-16 p. 162). Sąd Najwyższy przyjął, że pracownik może mieć stałe i niestałe (ruchome, zmienne) miejsce pracy, a wskazanie ruchomego (w istocie – zmiennego) miejsca pracy jest dopuszczalnym sposobem umownego określenia miejsca wykonywania pracy obok określenia tego miejsca jako punkt lub obszar geograficzny (por. wyrok z dnia 19 marca 2008 r.,

I PK 230/07, OSNP 2009 nr 13-14, poz. 176). Można wskazać jako miejsce wykonywania pracy (art. 29 § 1 pkt 2 k.p.) – obok stałego miejsca – także niestałe miejsca pracy, zmieniane ze względu na rodzaj pracy świadczonej przez pracownika oraz naturę działalności prowadzonej przez pracodawcę i związaną z nią rzeczywistą potrzebę gospodarczą. Ruchome (zmiennie) miejsce pracy może na przykład zostać określone wówczas, gdy pracodawca prowadzi budowy lub podobnego rodzaju działalność. Jeżeli ruchome miejsce pracy zostało właściwie określone w umowie, to stałymi miejscami pracy w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. są poszczególne, konkretne miejsca, do których (w granicach umowy o pracę i w ramach określonego w niej ruchomego miejsca pracy) pracownik zostaje skierowany w celu stałego świadczenia umówionego rodzaju pracy. Pracownik, którego miejsce pracy określono w taki sposób, jest w podróży służbowej tylko wówczas, gdy otrzymał krótkotrwałe zadanie wykonania pracy poza takim stałym miejscem pracy, a także w czasie dojazdu do tego – nieokreślonego w umowie o pracę – miejsca i powrotu z niego.

Od podróży służbowych należy także odróżnić dojazdy do pracy i z pracy, gdy pracownik pozostaje w dyspozycji pracodawcy, np. w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy lub przemieszczanie się pracowników wykonujących pracę w terenie z miejsca zakwaterowania (zgrupowania) do miejsca pracy i z powrotem (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 1978 r., I PR 31/78 z glosą apr. H. Kasińskiej, OSPiKA 1979 nr 11, poz. 191; uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 października 1988 r., III PZP 10/88 z glosą aprob. T. Zielińskiego, OSP 1990 nr 8, poz. 311).

Pracownicy zainteresowani w sprawie nie byli pracownikami mobilnymi, jakkolwiek ich praca z natury rzeczy polegała na przenoszeniu się z miejsca budowy, którą ukończyli, na nowe miejsce, a więc przemieszczaniu się na pewnym obszarze geograficznym. W miejscach budów nie świadczyli pracy incydentalnie, lecz wykonywali swe zwykłe czynności pracownicze, do których wykonywania zobowiązali się wobec pracodawcy. Należy przyjąć, że w okresach wskazanych przez organ ubezpieczeń społecznych nie byli w podróży służbowej, jeżeli przemieszczali się na obszarze określonym jako miejsce świadczenia pracy,

uzgodnione w umowie o pracę. Praca zainteresowanych mogła być uznana za świadczoną w podróży, jeżeliby wskazane w poleceniu wyjazdu miejsce świadczenia pracy, choćby przez wskazanie obszaru, nie zostało określone w umowie o pracę oraz gdyby praca taka miała być wykonywana w związku z przejściowymi potrzebami pracodawcy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2008 r., I PK 96/08, OSNP 2010 nr 11–12, poz. 138).

Tych okoliczności Sąd Apelacyjny nie rozważył w świetle przejętych od Sądu pierwszej instancji ustaleń faktycznych. Nie dokonał analizy każdej z umów o pracę zawartych przez M. K. z zainteresowanymi i nie ustalił, czy świadczyli pracę w oznaczonych w tych umowach miejscach w ramach zobowiązania do stałego wykonywania pracy (zadań) w tych miejscowościach jako zwykły obowiązek pracowniczy wynikający z charakteru zatrudnienia, uwzględniając, że pracodawca prowadził budowy w różnych miejscowościach, wobec czego jego pracownicy mogli wykonywać swoje obowiązki na budowach zlokalizowanych na pewnym obszarze w różnych miejscach pracy.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).